

Koncepcia psychologickej prípravy prokurátorov

PhDr. Štefan Matula, PhD.

Dôvody psychologického vzdelávania prokurátorov

Aplikovaná psychológia zaznamenala najmä v ostatnom desaťročí ďalší rozmach tak teórie ako i praxe.

Jednotlivé teoretické i praktické špecializácie psychológie môžu významnou mierou prispieť k permanentnému skvalitňovaniu prokurátorskej praxe na všetkých úrovniach rozhodovacej činnosti.

I.

V prvej fáze vzdelávania prokurátorov by malo ísť o realizáciu krátkodobých vzdelávacích, príp. tréningových programov, ktoré budú pokrývať najakútnejšie potreby prokurátorskej praxe v oblasti psychológie. Išlo by o také témy ako napr.:

- Sociálna percepcia v prokurátorskej praxi
- Význam sociálnej komunikácie v práci prokurátora
- Konflikty a ich zvládanie
- Zvládanie záťažových situácií v prokurátorskej praxi
- Psychohygiena prokurátora a techniky autoregulácie
- Sociálna psychológia emócií
- Sociálna psychológia násilia
- Stratégie správania v náročných životných situáciách
- Neverbálna komunikácia a jej význam v prokurátorskej praxi
- Možnosti a medze supervízie v prokurátorskej praxi (praktické ukážky Bálintovskej skupiny)
- Význam sebapoznania v práci prokurátora
- Zvládanie stresu a náročných životných situácií v práci prokurátora

II.

V druhej fáze (ktorá by mohla začať s miernym časovým odstupom od prvej fázy) by mohlo ísť o prípravu a napísanie učebného textu (príp. príručky), v ktorej by boli navrhnuté (ale i iné) témy prehľadne spracované. (V rámci tejto fázy by bolo vhodné uskutočniť prieskum, v ktorom by sa zisťoval názor samotných prokurátorov na to, čo by mala základná príručka psychológie pre prokurátorov obsahovať).

III.

V tretej fáze by išlo o prípravu a realizáciu sociálno psychologických výcvikov. Koncept sociálno-psychologického výcviku prokurátorov je uvedený nižšie.

Vzdelávanie prokurátorov v psychológii

I.

Je nesporné, že významným atribútom prokurátorskej činnosti je najmä rozhodovanie. Podstatnou etapou jeho rozhodovacieho procesu sú hlavné pojednávania, ktoré pokladá Gillernová (2001) za špecifickú interakciu v súdnej sieni. Jednotlivým účastníkom súdneho pojednávania, t.j. obžalovanému, obhajcovi, prokurátorovi, sudcovi a svedkom prináležia vcelku presne vymedzené role a z nich vyplývajúce určité správanie.

V ostatných rokoch sa aj v tejto oblasti dostáva do popredia koncepcia tzv. kľúčových kompetencií (Belz, Siegrist, 2001), ktoré zahrňujú schopnosti, zručnosti, hodnoty a ďalšie charakteristiky osobnosti, ktoré umožňujú, aby sa človek správal adekvátne a efektívne v rôznych pracovných a životných situáciách. Vychádzajúc z tejto všeobecne akceptovanej koncepcie možno predpokladať, že nepochybne existuje niečo ako kľúčové kompetencie pre výkon prokurátorskej činnosti.

Úspešnosť výkonu prokurátorského povolania teda závisí najmä od troch základných faktorov:

- A. Poznatkov a vedomostí, získaných v pregraduálnom univerzitnom vzdelávaní a následným permanentným samoštúdiom
- B. Praktických skúseností, nadobúdaných priebežne vykonávaním sudcovského povolania
- C. Kľúčových kompetencií, na optimalizáciu ktorých môže významnou mierou prispieť najmä teoretické vzdelávanie a praktická príprava z viacerých oblastí psychologických vied.

V roku 1992 (Matula, Martínek, 1992) sme sa pokúsili vymedziť základné požiadavky na psychické dispozície pre výkon sudcovského povolania, ktoré nestratili nič na svojej aktuálnosti ani po 20 rokoch a z psychologického hľadiska sa od nich požiadavky pre výkon prokurátorskej činnosti nebudú veľmi odlišovať. Uvádzame ich v tabuľke 1.

Tabuľka č. 1	
Základné požiadavky na psychické dispozície pre výkon sudcovského povolania	
Mentálne schopnosti	Schopnosť rýchlej orientácie v problematike
	Schopnosť rozlišovať podstatné a nepodstatné aspekty situácií
	Schopnosť organizovať svoju prácu
	Schopnosť vyjadrovať sa presne, jednoznačne a zrozumiteľne
	Schopnosť vcítiť sa do myslenia a prežívania ľudí
	Všeobecné rozumové schopnosti
Povahové vlastnosti	Zodpovednosť a zmysel pre povinnosť
	Psychická vyrovnanosť a sebaovládanie
	Zameranosť na zisťovanie objektívnej skutočnosti
	Rozhodnosť v konaní a zaujímaní postojov
	Zásadovosť
	Nezávislosť vo formovaní názorov a postojov

Rámcový návrh obsahu vzdelávania v oblasti psychologických vied

Z doposiaľ uvedeného vyplýva, že vzdelávanie prokurátorov v oblasti psychologických vied a ich praktická psychologická príprava zameraná na optimalizáciu kľúčových kompetencií by sa mala uskutočňovať v komplementárnom systéme vzdelávania, ktoré by sa uskutočňovalo v dvoch vzájomne synergicky prepojených úrovniach:

- A. Úroveň získavania teoretických znalostí z oblasti psychologických vied
- B. Praktická sociálnopsychologická príprava

Rozsah prakticky použiteľných poznatkov z oblasti psychológie pre vykonávanie prokurátorského povolania sa neustále zväčšuje. Systém psychologických vied sa dnes podľa Americkej psychologickéj asociácie skladá zo základných, špeciálnych a aplikovaných psychologických disciplín, ktorých je dnes viac ako 100.

Do základného modulu teoretického vzdelávania by bolo vhodné zaradiť poznatky a informácie z nasledovných psychologických disciplín:

Špeciálne témy z psychológie osobnosti:

- Všeobecné a základné otázky psychológie osobnosti
- Zdroje a determinanty vývinu, utvárania a formovania osobnosti
- Štruktúra osobnosti
- Temperament
- Kognitívne aspekty osobnosti
- Integrácia osobnosti
- Teórie osobnosti
  - ★ Psychoanalýza a neopsychoanalýza
  - ★ Behavioristické teórie osobnosti
  - ★ Holizmus a humanizmus
  - ★ Kognitivistické ponímanie osobnosti
  - ★ Biologické teórie osobnosti
  - ★ Osobnosť ako sociálne učenie
  - ★ Existenciálna psychológia

Psychológia osobnosti sa zaoberá psychologickými, sociálnymi a biologickými vlastnosťami, rysmi a stavmi osobnosti s prednostným zameraním na rozdiely medzi jednotlivcami. (Hartl, Hartlová, 2000)

Všeobecné témy z oblasti sociálnej psychológie:

- Sociálna percepcia
  - Sebareflexia
  - Poznávanie druhých
- Sociálna komunikácia
  - Dorozumievanie medzi ľuďmi
  - Jednotlivé komunikačné zručnosti
  - Neverbálna komunikácia
  - Spätná väzba

- Sociálna interakcia v skupine
  - Kooperácia a kompetícia vo dvojiciach
  - Interakcia v skupine
  - Kooperácia v skupine
- Konflikty a ich zvládanie
  - Porozumenie priebehu konfliktu
  - Štýly správania v interpersonálnom konflikte
- Asertívne správanie
- Zvládanie záťažových situácií v skupine
  - Vymedzenie stresu a jeho druhy
  - Príčiny stresu
  - Stratégie zvládania stresu
- Rozvíjanie tvorivosti
- Špecifické sociálne zručnosti v justičnej a forenznej oblasti
- Sociálna psychológia emócií
  - Druhy emócií
  - Výraz emócií
  - Socializácia emócií
  - Emócie v sociálnych vzťahoch
- Sociálna opora a osamelosť
- Bezmocnosť a beznádej
  - Naučená bezmocnosť
  - Bezmocnosť a beznádej: anxieta a depresia
  - Násilie, tyranizovanie a bezmocnosť
- Závislosti z pohľadu sociálnej psychológie
- Sociálna psychológia násilia
  - Domáce a rodinné násilie
  - Násilie v školách
  - Násilie na pracovisku
  - Inštitucionalizované násilie
- Zvládanie stresu
- Stratégie správania v náročných životných situáciách
- Sociálna psychológia zdravia
  - Koncepcia životných udalostí
  - Sociálna opora
  - Sociálne ekonomický status
- Koncept „kľúčových kompetencií“ v justičnej praxi
  - Štruktúra kľúčových kompetencií
  - Schopnosť komunikovať a kooperovať
  - Riešenie problémov a kreativita
  - Samostatnosť a výkonnosť
  - Schopnosť prijať zodpovednosť
  - Schopnosť premýšľať a učiť sa
  - Schopnosť zdôvodňovať a hodnotiť

Sociálna psychológia sa zaoberá vplyvom sociálnych faktorov na psychiku jednotlivca v sociálnych situáciách (Hartl, Hartlová, 2000)

Špeciálne témy z oblasti psychopatológie:

- Medzinárodná klasifikácia duševných porúch
- Neurózy
- Psychózy
- Psychopatie
- Špecifiká forenznej psychológie

Psychopatológia je náuka o chorobných duševných javoch, zaoberá sa príznakmi duševných chorôb a ďalej klasifikáciou týchto chorôb, porúch a hraničných stavov. (Hartl, Hartlová, 2000)

Navrhované špeciálne témy z oblasti psychológie porúch psychického vývinu detí a mládeže:

- Všeobecné princípy psychologického vývoja ako základ chápania psychických porúch u detí.
- Genetika a vývoj.
- Deti ohrozené prostredím.
- Emocionálne poruchy v detstve a adolescencii.
- Panická porucha u detí a adolescentov
- Disociačné konverzné poruchy
- Obsedantno-kompulzívna porucha
- Post-traumatická stresová reakcia
- Depresia u detí a adolescentov
- Suicidálne správanie v detskom a adolescentnom veku.
- Poruchy prijímania potravy
- Problémy spojené s alkoholom a inými psychoaktívnymi látkami
- Ľahká mozgová dysfunkcia (ADHD syndróm)
- Pervazívne vývojové poruchy
- Schizofrénia detského a adolescentného veku
- Tourettov syndróm a tikové poruchy v detstve
- Poruchy správania u detí a adolescentov
- Somatomorfne poruchy v detstve a adolescencii
- Poruchy psychosexuálneho vývoja.
- Poruchy reči a jazyka u detí
- Špecifické vývojové poruchy učenia u detí
- Psychopatológia zdravotne postihnutých a chorých detí.

Psychológia porúch psychického vývinu je náuka o poruchách duševného vývinu v detskom veku. Má oproti klasickej psychopatológii svoje špecifiká a preto ju pre potreby vzdelávania sudcov koncipujeme samostatne.

Navrhované špeciálne témy z psychológie manželského, resp. párového vzťahu:

- Psychológia párového spolužitia
- Inštrumentálne zložky manželského vzťahu
- Štádiá manželstva
- Manželské krízy
- Psychológia detí v rozvádzajúcej sa rodine
- Porozvodová adaptácia detí
- Rodinné modely
- Psychopatológia rodiny
- Rizikové partnerstvá

Psychológia párového vzťahu je rýchlo sa rozvíjajúcou špeciálnou disciplínou psychologických vie. Zaoberá sa zákonitosťami vývinu párového partnerského spolužitia v najširších súvislostiach.

Do navrhovaných syllabov doporučujeme zaradiť aj problematiku forenznej psychológie, tá sa však preberá v rámci pregraduálnej prípravy právnikov a tak navrhujeme konkrétne témy naformulovať až po komparácii toho, čo bolo preberané v rámci vysokoškolského štúdia.